

ELINIKÄINEN POLKU VASTUULLISEEN YMPÄRISTÖSUHTEESEEN
Pirkanmaan ympäristökasvatussuunnitelma
2019-2025

JOHDANTO

Pirkanmaan ympäristökasvatuksen koordinoimiseksi perustettiin 2005 Pirkanmaan ympäristökasvatuksen yhteistyöryhmä PYY. PYYn toimintaa ohjaa työvaliokunta Pyrstö, joka kokoontuu noin kahden kuukauden välein.

Pyrstön kokouksessa 1.12.2017 heräsi keskustelu Pirkanmaan ympäristöohjelmasta ja sen ohjeistuksesta koskien ympäristökasvatusta Ympäristöohjelmassa mainitaan seuraavaa:

“Elinikäinen ympäristökasvatus integroidaan kaikkeen toimintaan. Lisätään päättäjien ympäristökasvatustietoisuutta. Sisällytetään ympäristökasvatusteema henkilöstökoulutukseen. Kannustetaan korkeakouluja tutkimaan ympäristökasvatusta. Vahvistetaan Pirkanmaan ympäristökasvatuksen yhteistyöryhmän (PYY) toimintaa.”

Mittarina tämän toteutumisen seuraamiseen on määritelty:

“ympäristökasvatuskoulutuksen määrä, ympäristökasvatuksen tutkimus lisääntynyt”.

Ohjelmassa mainitaan myös ehdotuksena avaintoimijaksi: Pirkanmaan liitto, ELY-keskus, kunnat, korkeakoulut, yritykset

Ohjelmassa on määritelty mitä tulisi kehittää ja millä tavoin kehitystä voidaan mitata, mutta siinä ei anneta konkreettisia ohjeita, miten toimintaa voisi kehittää ja toteuttaa.

Tämän työn pohjana oli laatia Pirkanmaan ympäristökasvatussuunnitelma, joka vastaa Pirkanmaan ympäristöohjelmassa esitettyihin tavoitteisiin. Suunnitelmaa tehnyt työryhmä on luonut alueelta kerätyn nykytilaselvityksen pohjalta tavoitteet ympäristökasvatuksen kehittymiselle vuoteen 2025 mennessä sekä toimenpideehdotukset näiden tavoitteiden saavuttamiselle. Työryhmän kokoaminen aloitettiin keväällä 2018 ja kuntia ja organisaatioita lähestyttiin sähköpostilla ja kutsuttiin mukaan suunnitelmaa luomaan. Työryhmä kokoontui ensimmäisen kerran huhtikuussa 2018 ja siihen kuului seuraavia tahoja: Pirkanmaan Liitto, TAMK, ELY-keskus sekä Pyrstö (jäsenet liitteenä 1).

KÄSITTEET

Ympäristökasvatus

Ympäristökasvatus on kasvatuksellista toimintaa, joka tukee elinikäistä oppimisprosessia siten, että yksilöiden tai yhteisöjen arvot, tiedot, taidot sekä toimintatavat muuttuvat kestäväen kehityksen mukaisiksi.

Kestävän kehityksen kasvatusta ja ympäristökasvatusta ovat suomenkielisinä rinnakkaiset käsitteet, joiden tavoitteet ovat samanlaiset mutta joiden painotuksissa voi esiintyä eroja. Kestävän kehityksen kasvatusta -käsitteen käyttö tuo selkeämmin esiin kaikki kestävän kehityksen ulottuvuudet (ekologinen, kulttuurinen, sosiaalinen, taloudellinen). Ympäristökasvatusta-käsitettä käytettäessä painotetaan erityisesti kestävän kehityksen ekologista ulottuvuutta.

Ympäristökasvatusta avulla luomme ekososiaalista sivistystä, joka auttaa ottamaan ekologiset ja sosiaaliset kysymykset huomioon jokapäiväisessä toiminnassa ja rakentamaan kestävästä tulevaisuutta. Hyvinvointimme pohjautuu kaikkeen koettuun ympäristöön – niin luonnossa kuin rakennetuissa ympäristöissä. Inhimillisen kasvun kautta saavutetaan ymmärrys ihmisen vapauksista ja vastuista, jotka perustuvat riippuvuuteen luonnosta ja toisista ihmisistä. (yhteinenkasitys.fi)

Kulttuuriympäristökasvatusta

Kulttuuriympäristökasvatusta on kasvatusta osa-alue, jonka avulla edistetään ympäristön kulttuuristen merkitysten tunnistamista, arvioimista ja arvostamista. Se tukee ympäristösuhteen ja kulttuuri-identiteetin muodostumista ja kulttuuristen oikeuksien toteutumista. Kulttuuriympäristökasvatusta ja laajemmin kulttuuriperinnön vaaliminen toteuttavat kestävästä kehityksen agendaa. Suomen YK-liiton mukaan *Kulttuurisen kestävästä kehityksen* tavoitteena on vahvistaa kulttuuri-identiteettiä sekä lisätä erilaisten kulttuurien tuntemusta ja arvostusta. Kulttuurisesti kestävä kehitys edistää ihmisten ja alueiden hyvinvointia. Vaalimalla alueellisia ominaispiirteitä, kuten kansanperinnettä, maisemaa ja kulttuurihistoriallisesti arvokkaita rakennuksia ja elinympäristöjä, voidaan edistää kulttuurisesti kestävästä kehitystä sekä myös luonnon monimuotoisuutta arvokkaan rakennusperinnön sijaitessa usein tiiviissä vuorovaikutuksessa ympäröivä luonnonympäristön kanssa. Kulttuuriympäristökasvatusta auttaa tulkitsemaan rakennuksia, kaupunkeja ja maaseutua kysymällä miksi ja miten ne on rakennettu, ja mitä ne voivat kertoa menneisyydestä. Rakennusperinnön ja kaupunkisuunnittelun tuntemus lisää kykyä osallistua ympäristön hoitoon ja suunnitteluun niin kaavoituksen kuin yhdistystoiminnan kautta.

Pirkanmaan ympäristökasvatustoiminta

Pirkanmaan ympäristökasvatustoiminta vastaa sekä globaaleihin että valtakunnallisiin ympäristökasvatusta tavoitteisiin. Tarkastelemme seuraavaksi Pirkanmaan ympäristökasvatustoiminnan lähtökohtia.

Globaali taso

YK:n määrittelemät kestävän kehityksen tavoitteet eli Agenda2030 tavoitteet on kirjattu Suomen hallitusohjelmaan, ja siellä on luotu valtioneuvoston selonteko kestävän kehityksen globaalista toimintaohjelmasta Agenda 2030:sta ja toimeenpanosuunnitelma, joka kertoo hallituksen lähestymistavan globaaliohjelman toimeenpanoon.

Agenda2030 tiimoilta on kokoontunut erilaisia työryhmiä, joiden määrittelemissä paikallisissa tavoitteissa on mainittu seuraavaa:

*”Kaikille on taattava yhdenvertainen pääsy laadukkaaseen varhaiskasvatukseen, perusopetukseen sekä kirjasto- ja kulttuuripalveluihin asuinpaikasta riippumatta. Opetussuunnitelmien perusteiden painotukset, kuten **kestävän elämäntavan** ja osallisuuden edistäminen, sukupuolisensitiivinen kasvatusta ja ihmisoikeudet on huomioitava varhaiskasvatuksen ja koulutuksen suunnitelmissa ja toteutuksessa sekä täydennyskoulutuksessa”*

UNESCOn vuonna 1997 julkaistussa raportissa Education for a Sustainable Development todetaan **koulutuksen** olevan ihmiskunnan paras toivo ja tehokkain tapa saavuttaa **kestävää kehitystä**. UNESCO koordinoi kestävää kehitystä edistävää vuosikymmentä 2005-2014. Tämän jälkeen laadittiin Global Action Program (GAP), jota tällä hetkellä yhteensovitetaan Agenda 2030 kanssa.

Ympäristökasvatus on hyvä aloittaa jo varhaislapsuudessa, sillä silloin omaksutuilla arvoilla, asenteilla, käyttäytymismalleilla ja taidoilla voi olla pitkäkestoisia vaikutuksia kauas tulevaisuuteen. (Pramling Samuelsson & Kaga 2008.) Uudessa opetussuunnitelmassa nähdään kestävä elämäntapa koko perusopetuksen lähtökohtana.

Valtakunnallinen taso

Kuntien vastuualueisiin on myös laissa määritelty nuorten ympäristökasvatus.

Suomen perustuslaissa on pykälä koskien ympäristöä:

*”**Vastuu luonnosta ja sen monimuotoisuudesta, ympäristöstä ja kulttuuriperinnöstä kuuluu kaikille.** Julkisen vallan on pyrittävä turvaamaan jokaiselle oikeus terveelliseen ympäristöön sekä mahdollisuus vaikuttaa elinympäristöään koskevaan päätöksentekoon.*

Valtioneuvosto on hyväksynyt valtakunnallisen kulttuuriympäristöstrategian, jonka toimeenpanosuunnitelmassa konkretisoidaan kulttuuriympäristöstrategian toteutustapoja toimenpitein ja tuomalla kulttuuriympäristö näkyväksi eri tahojen toiminnassa. Yksi toimeenpanosuunnitelman kokonaisuus on kulttuuriympäristökasvatus, jonka tavoitetilaksi vuodelle 2020 on määritelty: “Lapset, nuoret ja aikuiset ovat oppineet hyvän kulttuuriympäristönlukutaidon sekä osaavat toimia aktiivisesti kulttuuriympäristön hyväksi. Museot toimivat elinikäisen kulttuuriympäristöoppimisen alueellisina ja paikallisina keskuksina. Kulttuuriympäristön parissa toimivat yhdistykset ovat aktiivisia, välittävät

kulttuuriympäristötietoa ja sitä kautta vahvistavat kulttuuriympäristön arvostusta.”
Toimenpide: “Kehitetään monimuotoista kulttuuriympäristökasvatusta varhaiskasvatuksessa, perusopetuksessa, toisen asteen koulutuksessa ja vapaassa sivistystyössä sekä museoissa.”

Hallitustenvälisen ilmastopaneeli IPCC:n 8.10.2018 julkaistun raportin mukaan maapallon lämpötila on jo noussut noin asteella esiteollisesta ajasta. Mikäli lämpeneminen jatkuu nykyistä vauhtia, 1,5 asteen raja ylitetään vuosisadan puoleen väliin mennessä. Rajan ylittäminen aiheuttaisi merkittäviä riskejä sekä ihmisille että luonnolle. Raportti antaa selkeän viestin siitä, että ilmastopolitiikan kunnianhimoa on nostettava, mikäli halutaan Pariisin ilmastopöytäkirjan mukaisesti pyrkiä kohti 1,5 asteen tavoitetta ja vähentää ilmaston lämpenemiseen liittyviä riskejä. Tähän mennessä Pariisin sopimuksen alla annetut kansalliset päästövähennyslupaukset eivät riitä rajoittamaan lämpötilan nousua 1,5 asteeseen. Ilmastokasvatus on myös nostettu esiin valtioneuvoston hyväksymässä keskipitkän aikavälin ilmastosuunnitelmassa (KAISU).

Maakunnallisella tasolla Pirkanmaalla on 2017 julkaistu Pirkanmaan ympäristöohjelma, jossa on määritelty tavoitteet ympäristökasvatukselle. Tämä suunnitelma täydentää ja konkretisoi luotua ohjelmaa.

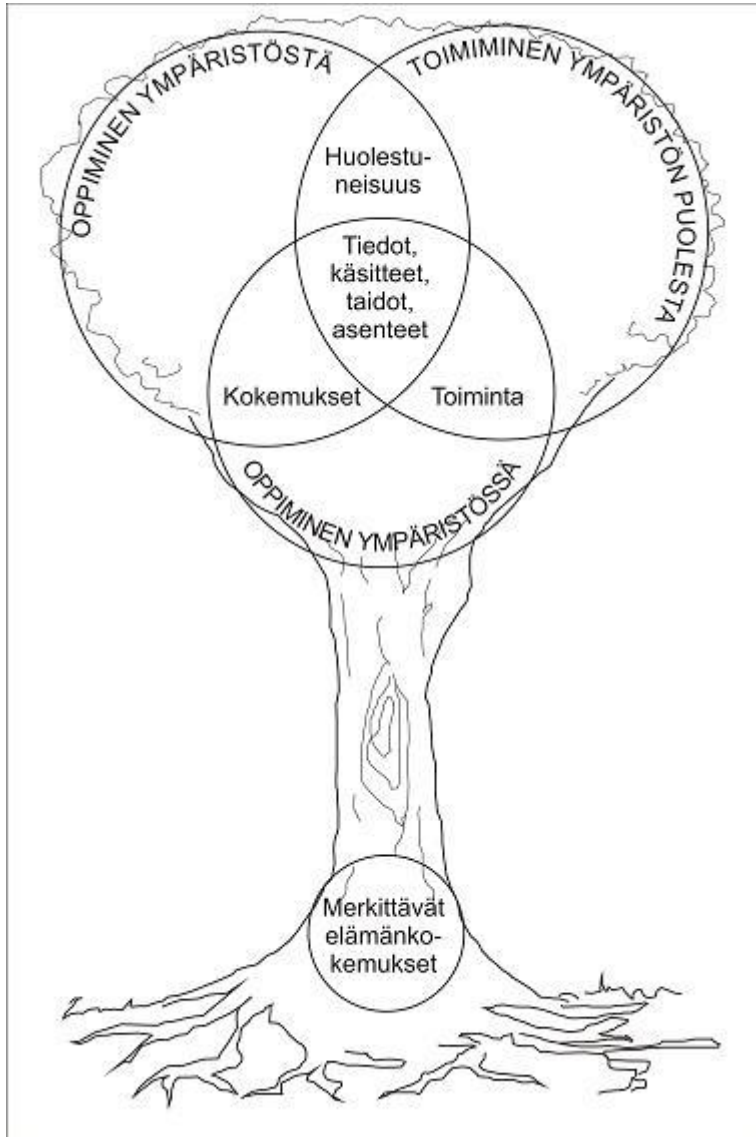
Pirkanmaalla on päätetty tavoitella hiilineutraalia maakuntaa. Alueellisia ilmastotoimijoita ovat Pirkanmaan ELY-keskus sekä Pirkanmaan liitto, minkä lisäksi ilmastotyötä tehdään Tampereen kaupunkiseudulla, kunnissa sekä eri järjestöissä ja muissa organisaatioissa. Erityisesti kunnille suunnatuilla, Pirkanmaan ELY-keskuksen kokoamalla hiilineutraalipirkanmaa.com -sivuilla jaetaan tietoa erityisesti kuntien omaan ilmastotyöhön ja -tiedotukseen. Nämä materiaalit ovat vapaasti käytettävissä. Lisäksi kunnat voivat sitoutua tavoittelemaan hiilineutraaliutta liittymällä HINKU-kuntaan. Pirkanmaalla HINKUun ovat liittyneet Hämeenkyrö ja Lempäälä, minkä lisäksi koko Tampereen kaupunkiseutu valmisteleekin liittymistä.

Ympäristökasvatuksen rooli korostuu ilmastositoumusten jalkautuksessa, sillä ilmastotavoitteissa ajatuksena on työn jalkauttaminen kokonaisvaltaisesti, esimerkiksi kunnan toiminnan kaikille sektoreille. Tähän tarvitaan tiedotusta, valistusta ja opastusta.

Jo varhaiskasvatuksessa pyritään luomaan lähtökohdat kestäväan kehitykseen, ja tämän kehityksen on jatkuttava elinikäiseksi poluksi vastuulliseen ympäristösuhteeseen. Ei riitä, että kasvatamme lapsemme ympäristövastuullisiksi kansalaisiksi, vaan meidän aikuisten muutettava toimintatapojamme ja aloitettava kasvatus itsestämme.

YMPÄRISTÖKASVATUS ELINIKÄISELLÄ POLULLA

Tämän suunnitelman pohjana käytetään Palmerin puumallia. Tutustuimme työryhmän kanssa muihinkin ympäristökasvatusteorioihin, mutta totesimme puumallin tarjoavan selkeimmän lähestymiskulman toiminnalle.

(Kuvan lähde: Palmer 1998 ja Cantell 2004. Kuvan muokkaus: Laura Savolainen)

Hyvään ympäristökasvatukseen kuuluu Palmerin mukaan oppiminen ympäristössä, ympäristöstä ja toimiminen ympäristön puolesta.

Mallissa perustan ympäristökasvatukselle luovat yksilön aiemmat elämäkokemukset sekä kehitys- ja oppimishistoria. Ympäristökasvatusta tulee siis Palmerin mukaan toteuttaa yksilön lähtötaso ja aiemmat kokemukset huomioon ottaen.

(<https://blogs.helsinki.fi/ymparistokasvatus/ymparistokasvatuksen-teorioita/puumalli/>)

Ympäristökasvatus varhaiskasvatuksessa ja perusopetuksessa

Varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen ympäristökasvatus voidaan laajentaa ulkona oppimiseksi ja näin saavuttaa Palmerin mallin mukaista oppimista ympäristössä. *“Ulkona oppiminen on kasvatuksen osa-alue, jossa oppiminen perustuu kokemuksiin ja elämyksiin ulkona erilaisissa oppimisympäristöissä”* (www.yhteinenkasitys.fi) . Näin taataan mahdollisuus luontosuhteen vahvistamiseen ja sitä kautta luonnon ja oman ympäristön kokonaisuuksien ymmärtämisen. Aidot oppimisympäristöt mahdollistavat tavoitteiden saavuttamisen eli ekososiaalisen sivistyksen mallin.

Opetussuunnitelma (2014) ja varhaiskasvatussuunnitelma (2016) kannustaa ja vaatii kouluja sekä päiväkoteja keskittymään enemmän opetuksessa ja kasvatuksessa elämyksellisyyteen sekä kokemuksellisuuteen. Tietoa ei haeta vain kirjasta ja opettajalta, vaan itse aktiivisena toimijana. Kasvattajat ja opettajat toimivat toki tukijoina ja ohjaajina erilaisille oppijoille. Valtioneuvosto on hyväksynyt vuonna 2014 valtakunnallisen kulttuuriympäristöstrategian 2014-2020. Sen laatiminen perustui hallitusohjelmaan, ja se tehtiin ympäristöministeriön sekä opetus- ja kulttuuriministeriön johdolla. Kulttuuriympäristöstrategian toimeenpanosuunnitelmassa vuodelta 2015 mainitaan että *“opetus- ja kulttuuriministeriö sekä ympäristöministeriö edistävät kulttuuriympäristökasvatusta myös osana kestäväen kehityksen ja ympäristökasvatusta.”*

Varhaiskasvatuksessa halutaan parantaa lasten luontosuhdetta toiminnallisella kasvatuksella niin sisätiloissa kuin aidoissa oppimisympäristöissä luonnossa.

Varhaiskasvatussuunnitelma (2016) vahvistaa ja kannustaa tähän, sillä sen yhtenä tärkeimpänä osana on saada lapset ymmärtämään kestäväen elämäntavan tavoitteet, sovellettuna lapsen maailmaan. Luonnon kunnioituksen kautta pienet lapset omaksuvat tämän helpoiten. Samalla he huomaavat, että heidän teoillaan on merkitystä omaan ympäristöön ja luontoon.

Varhaiskasvatuksessa lasten ikä huomioiden painotetaan enemmän kokonaisuuksien ymmärtämiseen, syysseuraussuhteiden havainnoimiseen tai konkreettiseen oppiin omasta lähiympäristöstä. Ilman jalkautumista päiväkodin (tai koulun) ulkopuolelle ympäristökasvatus ei toteudu. Lapset tarvitsevat konkreettista mallia ja tutkimista.

Koulun ulkopuolella tapahtuva oppiminen, mm. ulkona luonnossa ja lähiympäristössä, on yksi iso osa opetussuunnitelman perusteista. Pirkanmaalaisista ympäristökasvatustoimijoista monet toimivat kouluja ja päiväkoteja tukien nimenomaan ulkona opettaen.

Perusopetuksessa toteutetaan myös kestäväen elämäntapaan ohjaamista. Ymmärrys siitä, että ihminen on riippuvainen ekosysteemeistä ympärillään, on vahvana perusopetuksen opetussuunnitelmassa. Ekososiaalisen sivistyksen laajentaminen koko opetussuunnitelman kattavaksi pohjaksi vahvistaa oppilaiden

kykyä käsittää paremmin mm.kiertotaloutta,joka perustuu luonnonvarojen kestäväälle käytölle, sekä ekosysteemien monimuotoisuutta. (OPS 2014, s.16).

Kokonaisuudessaan Pirkanmaan ympäristökasvatussuunnitelma auttaa kuntien päiväkotia ja kouluja laadukkaaseen ympäristökasvatustoimintaan olemalla tiiviissä yhteistyössä esimerkiksi PYYn verkostossa olevien toimijoiden kanssa. Monialainen ammatillinen yhteistyö on nykyajan kasvatusta ja opetusta parhaimmillaan.

Ympäristökasvatus toisen asteen koulutuksessa

Palmerin mallin mukaista oppimista ympäristöstä saadaan toisen asteen koulutuksessa ja korkeakouluissa. Ympäristöosaamisen merkitys kasvaa kiertotalouden ja digitalisaation myötä. Ne luovat uusia työmahdollisuuksia ja osaamistarpeita myös ammatilliseen koulutukseen.

Kuten varhaiskasvatuksessa ja perusopetuksessa kestävä kehitys on kirjattu ammatillisen koulutuksen tutkinnon perusteissa kaikille tutkinnoille yhteiseksi arvopohjaksi. Opetushallitus on julkaissut 2010 kestävästä ammatillisesta koulutustaoppaan , jossa on selvitetty muun muassa, miten kestävä kehitys sisältyy perustutkinnon perusteisiin.

(https://www.oph.fi/download/125366_Kestavaa_ammattillista_koulutusta.pdf)

Okka-säätiön kestävä kehityksen kriteeristö sivuilla on vinkkejä siihen, miten kestävä kehitys integroidaan oppilaitoksen toimintajärjestelmään ja laatutyöhön. (oph.fi)

Kansallisen koulutuksen arviointikeskus KARVI:n 2017 julkaistussa tutkimuksessa arvioitiin ammatillisen peruskoulutuksen kestävä kehityksen oppimistuloksia. Näiden todettiin olevan hyvällä tasolla, mutta eri koulutusalojen välillä oli selkeitä eroja. Opiskelijan ikä, kieli sekä aiempi koulutus ja työkokemus vaikuttivat osaamiseen. Suurin osa koulutuksen järjestäjistä oli vasta kehittyvällä tai alkavalla tasolla. Myönteinen suhtautuminen kestävään kehitykseen paransi tuloksia. (<https://karvi.fi/2017/05/16/ammattillisen-peruskoulutuksen-kestavan-kehityksen-oppimistulokset-arvioitu-opiskelijoiden-osaaminen-hyvalla-tasolla-koulutuksen-jarjestajilla-viela-petrattavaa/>)

Ympäristökasvatusta siis edelleen tarvitaan ja myös ympäristökasvattajien on saatava lisäkoulutusta, jotta ohjaus olisi laadukasta.

Ympäristökasvatus korkea-asteella

Kestävä kehitys ja globaalivastuu ovat korkea-asteella yhteisiä kompetensseja, joiden tulee toteutua tutkinnoissa.

Korkeakoulutuksessa ympäristökasvatus toteutuu siis ensisijaisesti kestävä kehitystä edistävänä koulutuksena, jonka tavoitteena on Tampereen yliopiston strategian sanoin kouluttaa ”maailmaa ymmärtäviä maailman muuttajia”.

Tampereen ammattikorkeakoulu on sitoutunut kestävä kehityksen yhteiskuntasitoumuksessa (Sitoumus2050) siihen, että kaikki valmistuvat

opiskelijat pystyvät edistämään kestävästä kehitystä työssään. Tämä tarkoittaa sitä, että kestävä kehitys sisällytetään kaikkiin opetussuunnitelmiin ja sen toteutumista seurataan. Vuoden 2016 opetussuunnitelmauudistuksen yhteydessä noin 60 % opettajista kertoi käsittelevänsä kestävästä kehityksen asioita opetuksessaan. Koulutusala riippuen kestävästä kehityksen kysymyksiä voidaan käsitellä useiden kurssien yhteydessä tai ne integroidaan ammatilliseen kasvuun.

Kestävästä kehityksen työtä koordinoi Kestävästä kehityksen ryhmä, joka voi tehdä johdolle aloitteita kestävästä kehityksen edistämisestä ja järjestää tapahtumia. Onnistuneeksi tapahtumaformaatiksi on koettu kestävästä kehityksen päivä, jossa eri alojen opiskelijat esittelevät kestävästä kehityksen teemoja oman työnsä näkökulmista. Ennen päivää opiskelijat perehtyvät teemoihin ja teemapäivänä he pitävät ständejä omalla alallaan tärkeistä kysymyksistä. Päivään on sisällytetty myös asiantuntijaluentoja ja vierailijoiden ständejä.

Myös Tampereen yliopistossa on tunnustettu opetussuunnitelmien uudistamisen yhteydessä kestävästä kehityksen osaamista eri tutkinnoissa. Lisäksi yliopistolla on järjestetty yhteinen kestävästä kehityksen opintokokonaisuus. Opintokokonaisuus uudistetaan vuonna 2019 ja sen opintojaksoja voivat opiskella uuden Tampereen yliopiston ja Tampereen ammattikorkeakoulun opiskelijat.

Ympäristökasvatus aikuisväestölle

Aikuisten ympäristökasvatus näyttäytyy oppilaitostasolla aikuiskoulutuksissa sekä täydennyskoulutuksissa. Suomi on sitoutunut YK:n kestävästä kehityksen toimintaohjelmaan Agenda2030. Toimintaohjelman aikajänne on 2016-2030 ja se on poliittisesti valtioita sitova. Agenda2030n pääsisällön 17 tavoitetta ovat laajoja ja kunnianhimoisia. Yksi näistä tavoitteista on hyvä koulutus ja sen alatavoitteena taata kaikille avoin tasa-arvoinen ja laadukas koulutus sekä elinikäiset oppimismahdollisuudet. Pirkanmaalla aikuisille suunnattua koulutusta järjestää Tampereen aikuiskoulutuskeskus TAKK, jonka strategiaan kirjatun toiminta-ajatuksen mukaisesti edistää kestävästä kehitystä. Opetuksessa kestävä kehitys sisältyy TAKKn tutkintokoulutukseen (YTO-opinnot). TAKKssa.

TAKK kouluttaa ympäristöalan ammattilaisia tarjoten ympäristöhuollon ammattitutkinnon sekä ympäristöalan erikoisammattitutkinnon laajoja opintokokonaisuuksia (mm. ympäristökasvattajan koulutuspolku). TAKK siis kouluttaa ympäristöalan (mukaan lukien ympäristökasvatuksen) käytännön tekijöitä Pirkanmaalle vielä vuoden 2019 aikana. Vuoden 2019 keväällä ympäristöalan koulutukset kuitenkin lopetetaan valtion koulutusrahoituksen leikkausten johdosta. Täydennyskoulutusmahdollisuudet rajautuvat tämän johdosta huomattavasti.

Aikuisväestön ympäristökasvatusta on syytä laajentaa oppilaitostasolta myös laajempaan näkökulmaan. Erilaiset vapaata sivistystyötä tekevät tahot (mm. kansan- ja työväenopistot) tuottavat informatiivisia luentosarjoja, mutta kaivataan myös konkreettisia mahdollisuuksia toimia luonnon puolesta. Tähän vastaavat esimerkiksi talkoot, joissa huolehditaan luonnon monimuotoisuudesta. Virastoilla, kuten ELY-keskuksella on merkittävä rooli tiedottamisessa. Tämä

ympäristökasvatuksen taso, valistustyö, on tärkeää jotta mahdollistetaan yhteiskunnallinen vaikuttaminen ja näin täytetään myös Palmerin mallin osa toimimisesta ympäristön puolesta. Tätä tukevat myös erilaiset talkoot, joita järjestävät pääasiassa järjestöt. Näitä on toteutettu mm vieraslajien kitkemiseksi luonnosta. Maahanmuuttajien kotouttamiseksi on järjestetty niittytalkoita, joissa on mahdollisuus sosiaaliseen kanssakäymiseen luonnon monimuotoisuuden hoidon yhteydessä.

Suoraan asukkaille ja yhteisöille suunnatun ympäristöviestinnän ohella viranomaisilla on merkittävä rooli ympäristötiedon välittämisessä osaksi päätöksentekoa kunnissa, maakunnissa sekä valtion tasolla esimerkiksi maankäytön ja liikenteen suunnittelussa. Tätä toteutetaan informaatio-ohjauksella mm. viranomaisten laatimien selvitysten kautta ja päättäjille suunnatuilla koulutuksilla sekä eri suunnitteluprosesseihin liittyvissä lausunnotmenettelyissä. Hankerahoitusta myöntävillä viranomaisilla on myös ohjaava rooli yritystoiminnan ympäristövastuullisuuden lisäämisessä ja esimerkiksi erilaisten luonnonhoitohankkeiden suuntaamisessa poliittisissa prosesseissa laadittujen strategioiden pohjalta.

Kuntien viranomaistyön lisäksi kunnat voivat tarjota asukkailleen ja yhteisöilleen mm. ympäristömyönteisen ja kestävä kehityksen tiedotus-, neuvonta-, koulutus- ja asiantuntijapalveluja sekä ohjata alueensa yritysten ja asukkaiden toimintaa liittymällä esimerkiksi Hiilineutraalit kunnat -verkostoon (HINKU-kunnat). Vahvistamalla oman henkilöstönsä ympäristöosaamista kunnat vastaavat osaltaan tiukentuvien ilmasto- ja ympäristötavoitteiden saavuttamiseen. Kunnilla on myös merkittävä vastuu alueidensa rakennusperinnön ja kulttuuriympäristöjen tilasta sekä monipuolisista virkistyskäyttöön soveltuvista lähimetsäverkostoista, mikä osaltaan heijastelee kunnallisen päätöksenteon taustoja ja toisaalta viestii kunnan ympäristöpolitiikasta asukkaalle.

Kuntien, yhdistysten ja oppilaitosten yhteisiä keinoja ympäristökasvatuksen edistämiseksi voivat olla esimerkiksi rakennuskulttuuria edistävän ja säästävän korjausrakentamisen menetelmien käyttöönotto kunnissa. Tähän voidaan luontevasti kytkeä myös tiedonjakaminen kulttuuriympäristöjen hyvinvointivaikutuksista, millä edelleen on vaikutuksia kuntien elinvoimaan ja aluetalouteen. Aluetaloutta voidaan niin ikään tukea yritysten ja julkisten toimijoiden hankinnoilla, joissa korostetaan kestävä lähituotantoa hävikkiä vähentäen ja resursseja säästäen. Yleisesti hyväksytyt käytänteet jalkautuvat usein myös kotitalouksiin.

Eri tahojen ja toimijoiden välinen viestintä ja osallistumismahdollisuuksien tarjoaminen on tärkeää, jotta mahdollistetaan yhteiskunnallinen vaikuttaminen — näin täytetään myös Palmerin mallin osa toimimisesta ympäristön puolesta. Myös on tärkeää, että osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuudet tavoittavat kaikki segmentit myös aikuisväestön sisällä, mitä edistetään räätälöimällä sisältöjä eri kohderyhmille, kuten taloyhtiöille, yrityksille tai metsänomistajille.

YMPÄRISTÖKASVATUKSEN NYKYTILA PIRKANMAALLA 2018

Pirkanmaan ympäristökasvatussuunnitelman laadinta aloitettiin ympäristökasvatuksen nykytilakartoituksella. Työryhmään osallistuvat tahot vastasivat kyselyyn omalta osaltaan, ja lisäksi haettiin vastauksia nettilomakkeen kautta järjestöiltä ja vapaan sivistystyön eri toimijoilta. Tieto kyselystä lähetettiin sähköpostilla Pirkanmaan kuntien sivistysjohtajille sekä eri järjestöille kesäkuussa 2018. Lisäksi linkki jaettiin PYYn verkostolle sähköpostilla ja Facebook-sivujen kautta. Kyselyyn vastasi määräaikaan mennessä 19 toimijaa. Vastauksia saimme kuntien osalta Pirkkalasta, Valkeakoskelta, Urjalasta, Ikaalisista, Vesilahdesta, Nokialta sekä Tampereelta. Lisäksi kyselyymme vastasi järjestöjä ja yhdistyksiä, jotka toimivat kaikkialla Pirkanmaalla.

Lomakkeessa tiedusteltiin, millaista ympäristökasvatustoimintaa Pirkanmaalla toteutetaan tällä hetkellä. Vastauksien perusteella eri kaupunkien ja kuntien taholta toteutetaan ympäristökasvatusta varhaiskasvatussuunnitelman ja opetussuunnitelmien mukaan, mutta varsinaista erillistä toimeenpanosuunnitelmaa ei kaikkialla ole. Osassa kuntien kouluja ja varhaiskasvatusyksiköitä on löydetty toimeenpanon tueksi erilaisia järjestelmiä, mm. Vihreä lippu -toimintaohjelma sekä Metsämörritoimintaa. Myös erilaisten järjestöjen kanssa tehdään yhteistyötä esimerkiksi koulukasvimaiden, luontoretkien ja suunniteltujen opintokokonaisuuksien muodossa. Varhaiskasvatukselle ja oppilaitoksille on myös tarjolla jäte- ja lajitteluneuvontaa oppituntien muodossa, jotka eri ikäryhmille voidaan toteuttaa eri tavoin mm. teatteriesityksenä. Jäte- ja lajitteluneuvontaa järjestää Pirkanmaan Jätehuolto.

Vapaan sivistystyön toimijat toteuttavat erilaisia hankkeita ja ympäristökasvatusta monella eri tavoin. Eräs kyselyyn osallistuja ei mieltänyt järjestönsä tekevän varsinaista ympäristökasvatustyötä, vaikka totesikin toimenkuvaan kuuluvan esim. tiedonannot ja kannanotot, jotka ovat hyvinkin vahvasti ympäristökasvatuksen piiriin kuuluvaa toimintaa.

Aikuisille ympäristökasvatustietoa tarjoavat kansan- ja työväenopistot, jotka tuottavat mm. luentokokonaisuuksia kestävästä kehityksestä sekä kulttuuriympäristöistä. Koulutusta tai kursseja toiminnalliseen tekemiseen on vielä vähäisessä määrin. Aikuisille tutkintoon johtavan (ympäristöhuollon ammattitutkinto ja ympäristöalan erikoisammattitutkinto) ympäristökasvatuskoulutuksen määrä on Pirkanmaalla laskemassa koulutusrahoitusleikkausten johdosta, ja keväällä 2019 ympäristöalan koulutus loppuu Tampereen aikuiskoulutuskeskuksesta. (TAKK)

Nykytilakartoituksen yhteydessä selvitettiin millaista ympäristökasvatustoimintaa haluttaisiin tehdä, mikäli resurssit eivät olisi esteenä. Vastauksista kävi ilmi, että eri tahojen välistä yhteistyötä haluttaisiin vahvistaa ja aikuisille suunnattua ympäristökasvatusta haluttaisiin toteuttaa enenevässä määrin. Vastauksissa

mainittiin myös luonnonsuojelun ja luonnonhoidon toimenpiteiden esim. vieraslajien kitkeminen osaksi koulujen arkea.

Vastauksista kävi ilmi, että erilaisilla hankkeilla toteutetaan ympäristökasvatusta ja näin ollen se on myös osittain hankerahoitusten varassa. Hankerahoituksella mm. kotoutetaan maahanmuuttajia, luodaan mobiilipelejä oppimisympäristöiksi sekä opetetaan kiertotaloutta. Hankerahoituksen päätyttyä ei välttämättä löydetä pysyvää rahoitusta, jolla näitä luotuja ideoita ja toimintamalleja voitaisiin viedä eteenpäin ja ylläpitää.

Kulttuuriympäristökasvatuksen nykytilaan ei kysely tuonut vastauksia. Kulttuuriympäristökasvatusta kuitenkin Pirkanmaalla toteutetaan eri tahojen toimesta. Maakuntamuseo järjestää erilaisia koulutuksia, talkoita, seminaareja ja kerhoja, jotka kytkeytyvät vahvasti kulttuuriympäristökasvatuksen kenttään. Arkkitehtuurikoulu Tiili tarjoaa peruskouluikäisille lapsille ja nuorille kattavaa arkkitehtuurikasvatusta erilaisten kurssien ja kerhojen muodossa.

HYVÄT ESIMERKIT

Ympäristökasvatuksen toteuttamisen apuna on toiminnan suunnitelmallisuus. Suunnittelun avuksi on olemassa erilaisia toimintaohjelmia ja sertifikaatteja, joista haluamme seuraavaksi antaa hyviä esimerkkejä.

Metsämörri

Suomen Latu järjestää Metsämörri-ohjaajakoulutusta, jossa Metsämörri satuhahmo innostaa lapset lähiluontoon leikkimään, liikkumaan, ihmettelemään ja tutkimaan. Metsämörri-toiminnassa lapsille on omat viitteelliset ikäryhmänsä aina alle 3-vuotiaista 12-vuotisiin. Laadukkaasta Metsämörri-toiminnasta Suomen Latu myöntää tunnuksen. Ohjaajakoulutuksia järjestetään vuosittain myös Pirkanmaalla.

Metsämörri-toimintaa toteutetaan Pirkanmaalla osana päiväkotien arkea useammassakin toimipisteessä, mutta varsinaista tunnusta ei toistaiseksi ole kukaan hakenut.

Lisätietoja:

[Suomen Latu- Metsämörri-toiminta](#)

Vihreä lippu

Vihreä lippu on kestävä kehityksen ohjelma ja ympäristösertifikaatti päiväkodeille, kouluille, oppilaitoksille ja vapaa-ajan toimijoille. Ohjelman toimintamalli perustuu seitsemään askeleeseen, joita ovat mm. ympäristöraadin perustaminen ja

ympäristöä säästävät yhteiset tavat. Pirkanmaalla Vihreä lippu- sertifikaatin saaneita toimijoita löytyy tällä hetkellä 12 Pirkanmaan kunnasta ja keväällä 2018 Tampereella tunnustuksen sai jopa kahdeksan uutta toimijaa, joka oli enemmän, kuin muista Suomen kunnista yhteensä.

Lisätietoa:

www.vihrealippu.fi

Luonto- ja ympäristökoulut

Luonto- ja ympäristökoulut tukevat varhaiskasvatusta ja perusopetusta. Opettajat ja kasvattajat osallistuvat ohjelmiin ryhmiensä kanssa: luontokoulupäivinä opettajat ja kasvattajat oppivat ulkona oppimisen pedagogiikkaa, ja lapset oppivat elämyksellisesti ympäristöasioista. Lisäksi valtaosa luonto- ja ympäristökouluista järjestää täydennyskoulutuksia kasvattajille ja opettajille. Valtaosa luonto- ja ympäristökouluista toimii osana kuntien hallintoa joko opetustoimen tai ympäristötoimen alaisuudessa.

Lisätietoja:

www.lyke.fi

[Mahnalan ympäristökoulu](#)

[Luontokoulu Korento](#)

[Nuorisokeskus Marttinen/Ympäristökoulu Kuukkeli](#)

Tampereen luontokoulu Korento

Tampereen luontokoulu Korento on toiminut Terälahdessa vuodesta 2002 asti.

Luontokoulu tarjoaa varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen ryhmille luontokoulupäiviä, joiden aikana lapsilla ja nuorilla on mahdollisuus havainnoida ja omaksua luonnon ilmiöitä ja ekosysteemien toimintaa aidossa ympäristössä. Luontokoulupäivä tukee myös ryhmän toimintaa, oppilaiden luontosuhdetta ja tutkivaa oppimistotetta. Ratkaisukeskeinen lähestymistapa erilaisiin ympäristöongelmiin tarjoaa ratkaisumalleja ja pyrkii voimaannuttamaan kävijöitä.

Luontokoulupäivien tavoitteena on myös tukea varhaiskasvattajia ja opettajia heidän omassa työssään. Kokemus ulkona työskentelemisestä, toiminnallisista työtavoista ja ilmiöpohjaisesta lähestymisestä rohkaisee aikuisia käyttämään näitä menetelmiä myös omassa työssään. Kun vastuu ohjelman suunnittelusta ja toteuttamisesta on luontokoulun ympäristökasvattajilla, aikuisille tarjoutuu myös mahdollisuus tarkkailla ryhmää eri näkökulmasta. Luontoelämykset vahvistanevat myös aikuisten luontosuhdetta.

Tampereen luontokoulu korenon antama ympäristö -ja luontokasvatus perustuu voimassa oleviin varhaiskasvatus-, esiopetus- ja opetussuunnitelmiin. Ohjelmat ovat monipuolisia ja oppiaineita sekä kasvatustavoitteita yhdistäviä. Aikuisilla on mahdollisuus valita aihepiiri oman ryhmän tarpeiden ja kiinnostuksen kohteiden mukaan.

Tampereen luontokoulu Korento tarjoaa luontokoulupäivien lisäksi koulutusta ja kursseja opettajille ja oppilaille. Alakouluikäisille suunnatut luontoleirit kesäisin antavat mahdollisuuden oppia ja nauttia luonnossa myös vapaa-ajalle.

Valoa ja pimeää - esimerkkiohjelma 4.luokkalaisille

Luontokoulupäivä alkaa bussimatalla Terälahteen, johon ryhmä saapuu n. klo 11. Julkisen liikenteen käyttö tukee kestävästä elämäntapaa ja monelle oppilaalle matka maaseudun halki on elämys sinällään.

Koululounaan jälkeen oppilaat tutustuvat luokassa toiminnallisesti maan planetaarisuuteen ja sen vaikutukseen vuodenaikojen taustalla. Toiminta tapahtuu ryhmissä. Samalla mietitään valon vaikutusta elämän ja eliöiden kannalta.

Ulkona ryhmän kanssa pelataan toiminnallista yhteyttämisspeliä. Valo ja yhteyttäminen ovat elämän edellytyksiä maapallolla ja valon määrän vaihtelu vuorokauden - ja vuodenaikojen välillä vaikuttaa luontoon monella tapaa.

Esimerkkien ja leikkien avulla maastossa kulkiessa tutustutaan eliöiden kykyyn sopeutua vuodenaikojen muutoksiin. Päivän aikana esimerkiksi leikitään käärmeiden horros leikkiä, eläydytään erilaisiin talvehtimistapoihin pantomiimien avulla, tutkitaan keväsiä tai kevättä odottavia silmuja tai havainnoidaan ympäristöä ilman näköaistia.

Nuotiolla nautittujen eväiden jälkeen palataan luokkaan, jossa mikroskoopeilla tutkitaan maastosta löydettyjä erivärisiä näytteitä. Samalla käydään läpi valon taittumista ja heijastumista. Pohditaan, miten valo liittyy väreihin ja mikroskoopin toimintaan.

Lopuksi ryhmän kanssa käydään päivän kokemuksia ja elämyksiä läpi yhdessä.

Ekotukitoiminta

Ekotuki on toimintamalli ympäristöasioiden huomioimiseksi työpaikoilla. Ekotukitoiminnan avulla lisätään henkilöstön ympäristötietoisuutta ja voidaan jalkauttaa organisaation strategiat ja ympäristöpolitiikka ruohonjuuritason toimiksi ja käytännöiksi. Työyhteisöihin nimetään ja koulutetaan ekotukihenkilöitä, jotka edistävät ympäristön kannalta fiksua toimintaa. Ekotukitoimintaa koordinoi Helsingin kaupunki ja toimintamalli on käytössä jo useissa suomalaisissa kaupungeissa, Pirkanmaalla toistaiseksi kuitenkin vain Tampereella.

Lisätietoja:

www.ekotuki.fi

Ympäristökasvatuksen case-esimerkkejä Tampereen yliopistosta

Kouluniitty Tampereen yliopiston normaalikoulun pihalle

Tampereen yliopiston kasvatustieteiden alainen normaalikoulu (luokat 1-9) toimii Nekalassa, Kuokkamaantien ja Mäntyhaantien välissä olevassa kiinteistössä. Koulun vieressä sijaitsee arvokas vanha Mustametsä, jonka toiseen päähän Tampereen kaupunki alkaa rakentaa päiväkotia. Myös koululle on varattu laajennusvaraa Mustametsän suuntaan, ja näiden muutosten vuoksi alueen asemakaava on päivitetty. Mustametsän alueella elää uhanalainen mäkihiilikoi, joka tarvitsee elinympäristökseen paahteisen niityn. Nykyinen mäkihiilikoin elinalue jää osittain päiväkodin ja sen piha-alueen alle, joten asemakaavaan on sijoitettu niityksi kylvettäviä alueita, joilla kompensoidaan mäkihiilikoin elinalueen menetykset. Normaalikoulun osalta kompensoitavaa aluetta on Mäntyhaantien puoleinen tontin reuna. Tänä syksynä alueesta on tarkoitus kylvää ketokasvien siemeniä ensimmäisen osan, koulun G-osan ja Mäntyhaantien väliselle piha-alueelle.

Normaalikoulun kiinteistön omistaa Suomen Yliopistokiinteistöt Oy, joka yhteistyössä Villi vyöhyke ry:n sekä koulun kanssa toteuttaa niityn alueelle. Villi vyöhyke ry on laatinut suunnitelmat niityn kylvämistä. Käytännön kylvötyön tekevät koululaiset. Kylvöt on tehtävä ainakin kolmena syksynä. Oppilaat saavat samalla tietoa mäkihiilikoista, paahteniityistä eri lajien elinympäristönä sekä kouluniityllä kasvavista kasveista.

Lisätietoja:

Tutkijatohtori Jere Nieminen, Tampereen yliopisto jere.nieminen@uta.fi ja puheenjohtaja, Villi vyöhyke ry, jere.nieminen@villivyohyke.fi

Lehtori Sami Vartiainen, Tampereen yliopiston normaalikoulu, sami.vartiainen@tuni.fi

Kampusmanageri Maria Ouni, Suomen Yliopistokiinteistöt Oy ext-maria.ouni@sykoy.fi

Järvitaimenten kasvatusprojekti

Tampereen yliopiston Normaalikoulu sai keväällä 2018 Kokemäenjoen vesistön vesiensuojeluyhdistykseltä lahjoituksena järvitaimenen mätiä. Oppilaat huolehtivat kalojen kasvatuksesta kasvatusakvaarioissa. Akvaariot sijoitettiin biologian luokan jääkaappiin, sillä järvitaimen viihtyy viileässä vedessä. Jääkaapissa vesi oli noin 5 asteista ja sama lämpötila mitattiin toukokuun alussa Viinikanojasta, Lokintaipaleen puusillan vierestä, jossa oppilaat vapauttivat kalat niille luontaiseen ympäristöön. Kaikkiaan noin 450 itsekasvatettua järvitaimenen poikasta pääsi Viinikanojan virtaan opettaja Erno Saarikon ja oppilaiden huolellisella avustuksella. Luonnossa kasvanut järvitaimen on uhanalainen laji. Toiveissa on, että nyt istutetut kalat palaavat Viinikanojaan kutemaan. Tampereen Normaalikoulu on Unesco-koulu ja tämä projekti on osa kestävän kehityksen koulutusohjelmaa. Projekti on

myös yksi esimerkki koululla toteutetuista uuden opetussuunnitelman mukaisista monialaisista oppimiskokonaisuuksista.

Lisätiedot:

Päätoiminen tuntiopettaja Erno Saarikko, Tampereen yliopiston normaalikoulu, erno.saarikko@tuni.fi

Kestävän kehityksen käytäntöjä (Anna Heikkinen, Krista Willman, Pieta Hyvärinen)

Tampereen yliopistossa on järjestetty viisi kertaa valinnainen kestävän kehityksen käytäntöjä -opintojakso. Jakso on osa kestävän kehityksen opintokokonaisuutta ja sen tavoitteena on, että opiskelijat tutustuvat kestävän kehityksen käytäntöihin eri näkökulmista sekä pystyvät peilaamaan oppimaansa myös oman elämänsä käytäntöihin. Opintojakso on sisältänyt vierailuja, vierailuluentoja, ryhmäkeskusteluja, itsenäistä työskentelyä sekä portfolion kokoamisen. Käytännön toteutus opintojaksolla on hieman vaihdellut vuosittain, mutta opiskelijat ovat vierailleet esimerkiksi jätteenkäsittelykeskuksessa, kiertotalouskeskitymässä Forssassa, Nanson tehtaalla ja maatilalla. Lisäksi opintojaksolle on kuulunut mielipaikkaharjoitus Pyynikin metsässä. Opintojaksoon on niin ikään sisällynyt osallistuminen johonkin kestävästä kehityksestä edistävään tapahtumaan tai toimintaan. Parilla kurssilla opiskelijat ovat ratkoneet yliopiston kestävän kehityksen työhön liittyviä haasteita, kuten jätteiden lajittelun toimivuutta yleisissä tiloissa, kierrätyshuoneen toimintaa sekä kampuspyörien käyttöasteen parantamista.

Opintokokonaisuus uudistuu vuonna 2019 korkeakoulu yhteisö Tampereen yliopiston aloitettua toimintansa.

Lisätietoja:

Professori (ma) Anna Heikkinen, anna.l.heikkinen@uta.fi

Yliopisto-opettaja Krista Willman, krista.willman@uta.fi

Tutkija Pieta Hyvärinen, pieta.hyvarinen@uta.fi

Ympäristökoordinaattori Saana Raatikainen, saana.raatikainen@uta.fi

Adoptoi monumentti -toiminta

Euroopan komission myöntämällä EU:n kulttuuriperintöpalkinnolla palkittu Pirkanmaan maakuntamuseon organisoima Adoptoi monumentti -toiminta on kannustanut jo yli 300 vapaaehtoista mukaan arvokkaiden kulttuuriperintöalueiden hoitoon. Toiminta rohkaisee jokaista oman paikallisen ympäristönsä arvostamiseen ja vaalimiseen. Hoitotoiminta on vapaaehtoistyötä vanhojen rakennusten ja muinaisjäänneiden parissa. Adoptoija ei omista kohdettaan, vaan huolehtii siitä, tarkkailee sen kuntoa, voi tutkia kohteen historiaa tai järjestää halutessaan paikalla erilaisia tapahtumia. Rakennuksen tai muinaisjäänneksen adoptoija voi olla esimerkiksi yhteisö, yhdistys, yritys tai julkisyhteisö, kuten koulu. Kansalaiset hoitavat kulttuuriperintökohteita ja kohentavat yhteistä ympäristöä,

museon ammattilaiset arkeologeineen, rakennustutkijoineen ja korjausneuvojineen tarjoavat apua.

Pirkanmaan maakuntamuseo on kehittänyt Adoptoi monumentti -toimintaa v. 2008 lähtien, ensin skotlantilaisen esikuvan mukaan, sitten suomalaisten ja pirkanmaalaisten tarpeiden pohjalta. Tampereelta toiminta on levinnyt myös muualle Suomeen. Adoptoi monumentti -työn ideana on, että omaehtoista toimintaa tukemalla syntyy aitoa kulttuuritahtoa, joka tuottaa kestävästä kehitystä kulttuuriperinnön vaalimisessa. Osana toimintaa järjestään myös kulttuuriympäristöleirejä, -talkoita ja erilaisia kulttuuritapahtumia.

Lisätiedot:

Pirkanmaan maakuntamuseo

adoptoimonumentti@tampere.fi

<http://adoptoimonumentti.fi/>

<http://vapriikki.fi/maakuntamuseo/>

Arkkitehtuurikoulu Tiili

Arkkitehtuurikoulu Tiili tarjoaa peruskouluikäisille lapsille ja nuorille kattavaa arkkitehtuurikasvatusta erilaisten kurssien ja kerhojen muodossa.

Lisätietoja:

www.tiili.fi

Opiskelijat oppilaitoksen käytäntöjen muuttajana

Syksyllä 2017 järjestetyssä Tampereen ammattikorkeakoulun kestävän kehityksen päivässä sosionomiopiskelijat saivat idean muuttaa jotain korkeakoulun käytännöissä. Kimmoke työhön tuli erityisesti Suomen kestävän kehityksen toimikunnan työtä esitelleen Sami Pirkkalan puheesta. Opiskelijat alkoivat aluksi valmistella sosiaalisen kestävyuden osiota TAMK:n kestävän kehityksen yhteiskuntasitoumukseen. Se osoittautui kuitenkin liian abstraktiksi tehtäväksi.

Käytännöllisempi ja toteuttamiskelpoinen idea löytyi ruokahävikin vähentämisestä. Opiskelijat tunnustelivat Tampereen Evankelisluterilaisten seurakuntien kiinnostusta Campusravitan hävikkiruokaan. Neuvottelujen tuloksena syntyi käytäntö, jossa hävikkiruokaa haetaan TAMKista kerran viikossa ja se toimitetaan eteenpäin seurakuntien Ruokanyssän ja muiden palveluiden kautta. Aiheesta voi lukea lisää TAMK:n sivuilta <http://www.tamk.fi/web/tamk/-/sosionomiopiskelijoiden-ideasta-syntyi-hyvaa-campusravitasta-yliaamaruokaa-tarvitseville>

Luonnonhoito kotoutumisen tukena

Kotouttavaa luonnonhoitoa Pirkanmaalla (Kolu) -hankkeen tapahtumissa hoidetaan arvokkaita luontokohteita maahanmuuttajien sekä paikallisten ihmisten yhteisvoimin. Oheishjelmassa on järjestetty erilaisia aktiviteetteja luonnossa, esimerkiksi luonnontuotteiden keräämistä ja ympäristötaiteen tekemistä. Osallistujat ovat olleet kaikenikäisiä. Infotilaisuuksissa on esitelty suomalaista luontoa ja jokamiehenoikeuksia.

Hanke on julkaissut oppaan luonnonhoidosta kotoutumisen tukena. Monipuolisesta luontokotoutusta tukevasta tiedosta hyötyvät esimerkiksi maahanmuuttajatyötä tekevät, luonto- ja kyläyhdistykset, hankkeet, luontoretkien järjestäjät sekä oppilaitokset. Opas löytyy suomen- ja englanninkielisenä Kolu-hankkeen verkkosivulta.

Kolu-hankkeen ensimmäinen vaihe päättyi vuoden 2018 loppuun. Hanke jatkuu kaksivuotisena tammikuusta 2019 alkaen. Hanketta koordinoi Suomen luonnonsuojeluliiton Pirkanmaan piiri ry ja sitä rahoitetaan Euroopan maaseudun kehittämisen maatalousrahastosta (maaseuturahasto). Toteuttamisessa hyödynnetään Pirkanmaan ELY-keskuksen asiantuntemusta.

Lisätietoja:

[Kotouttavaa luonnonhoitoa Pirkanmaalla \(Kolu\) -hanke](#)

TAVOITTEET PIRKANMAALLA VUOTEEN 2025 MENNESSÄ

Pirkanmaan ympäristökasvatussuunnitelman laadintaan koottu työryhmä on Pirkanmaan ympäristökasvatuksen nykytilaselvityksen ja omien tietojensa pohjalta luonut tavoitteet ympäristökasvatuksen kehittymiselle alueella vuoteen 2025 mennessä. Tavoitteet ovat seuraavat

- Kaikilla Pirkanmaan kunnilla ja kaupungeilla on valtuustossa hyväksytty ympäristökasvatussuunnitelma.
 - Ympäristökasvatussuunnitelma luo kunnille ja kaupungeille linjan ympäristökasvatuksen suunnitelmalliseen toteuttamiseen ja antaa eri toimijoille työkaluja toteuttaa suunnitelmaa eri väestöryhmien kanssa.
- Pirkanmaan maakunnalla on maakuntavaltuuston hyväksymä ympäristökasvatuksen toimintamalli.
 - Maakunnan tasolla päätetty ympäristökasvatuksen toimintamalli luo selkeät suuntaviivat kuntien ja kaupunkien työtä helpottamaan.
- Aasukkaat toimivat aktiivisesti ympäristön hyväksi.

- Osallistuminen vahvistaa asukkaiden luontosuhdetta ja vahvistaa ekososiaalista sivistystä.
- Kunnat tarjoavat asukkaille mahdollisuuksia vaikuttaa elinympäristöönsä ja vahvistavat oman henkilöstönsä ympäristöosaamista.
 - Osallistaminen antaa mahdollisuuden vaikuttaa siihen, miltä ympäristömme tulevaisuudessa näyttää ja tämä vahvistaa myös kulttuurillista identiteettiämme.
 - Henkilöstön ympäristöosaamisen vahvistaminen edistää ilmasto- ja ympäristötavoitteiden saavuttamista kuntien omassa toiminnassa sekä lisää kunnan ja sen asukkaiden välistä vuoropuhelua ympäristönäkökulmista.
- Pirkanmaalla toimii aktiivinen ympäristökasvatuksen täydennyskouluttaja.
 - Koulutuksen avulla vahvistamme asemaamme vahvana ja tulevaisuuteen tähtäävänä maakuntana.
- Valitaan vuosittain maakunnallinen ympäristökasvatuksen “läänintaiteilija”.
 - Näkyvyydellä tuomme esiin maakunnan tahtotilaa ja halua toimia yhä vahvemmin kestäväen kehityksen mukaisesti.
- Pirkanmaalla on toimiva ympäristökasvattajien verkosto.
 - Verkostoituminen ja sen vahvistaminen tuo synergiaetua, jolloin pienemmätkin toimijat pystyvät edistämään asiaa isompien rinnalla.

TOIMENPITEET

Alla toimenpiteitä, joiden avulla tavoitteisiin päästään

- Luodaan yhteinen portaali ympäristökasvatus-toimijoille ja kouluttajille.
 - Yhteisestä portaalista löytyvät helposti yhteystiedot alueen toimijoista, erilaisista tapahtumista ja ympäristökasvatuskoulutuksista. Tiedotuksen avulla eri toimijat pystyvät paremmin tekemään yhteistyötä ja välttämään päällekkäisiltä tapahtumilta.
- Kunnat järjestävät suunnitteluprosesseja niin että asukkaan pystyvät osallistumaan niihin mielekkäästi (esim: Kauppi-Niihaman vertaissuunnitteluhanke).
 - Kuntien on otettava asukkaat mukaan suunnitteluprosesseihin, jotka koskevat asuinympäristöä. Tämä tulee tapahtua niin, että asukkaat otetaan mukaan jo suunnitelmien alkuvaiheessa ja heidän mielipiteillään on vaikutusta.
- Luodaan kunnallisen ympäristökasvatussuunnitelman pohja.
 - Suunnitelmallisuus luo pohjaa kaikelle tekemiselle. Suunnitelmassa konkretisoituvat isommat suuntaviivat, joihin mm. Agenda2030 ohjaa.
- Aloitteen tekeminen maakuntavaltuustolle.
 - Maakuntavaltuustossa tehdyt päätökset vaikuttavat myös kuntien ja kaupunkien ympäristökasvatuslinjoihin, joten on tärkeää että maakunta luo isommat linjaukset näille pohjaksi.
- Tiedotetaan asukkaille helpoista tavoista toimia ympäristön hyväksi.

- Etsitään yhä paremmat tavat tiedottaa asukkaita suunnitteluprosesseista, talkoista ja muista tapahtumista, joissa toimitaan ympäristön hyväksi.
- Ympäristökoulutuksen lobbaaminen ja kysynnän kasvattaminen.
 - Toimitaan tiiviissä yhteistyössä päättäjien kanssa ja tuodaan esille ympäristökasvatuskoulutuksen tärkeyttä.

RAHOITUS, VERKOSTOITUMINEN JA MATERIAALIT

Ympäristökasvatuksen kompastuskiviä nykytilaselvityksenkin mukaan on resurssien puute. Järjestöillä ja muilla toimijoilla on halua toteuttaa erilaisia koulutuksia ja tapahtumia, mutta rahoitus puuttuu. Alla on listattuna muutamia tahoja, joilta on mahdollisuus hakea rahoitusta ympäristökasvatusta tukeviin hankkeisiin.

Ympäristöministeriö

Ympäristöministeriö tukee vuosittain ympäristökasvatukseen ja -valistukseen liittyviä hankkeita.

Lisätietoja:

<https://www.ely-keskus.fi/web/ely/avustukset-ymparistokasvatus>

Aurora- tietokanta

Aurora tietokannasta voi hakusanoilla hakea erilaisia rahoittajia ympäristökasvatusta tukeville hankkeille. Rahoittajat ovat erilaisia säätiöitä ja apurahaa myöntäviä tahoja. Rekisteröityminen on ilmaista ja rekisteröityneet käyttäjät voivat tallentaa rahoitusmahdollisuuksia suosikeiksi klikkaamalla myöhempää käyttöä varten.

Lisätietoja:

<https://www.aurora-tietokanta.fi/>

Kuntien ja kaupunkien toiminta-avustukset yhdistyksille ja järjestöille

Pirkanmaan kunnat ja kaupungit jakavat vuosittain toiminta-avustuksia alueelleen rekisteröityneille yhdistyksille ja järjestöille. Toiminta-avustuksia voi useimmiten hakea yhdistys, joka on rekisteröitynyt tai jonka toiminta painottuu kyseisen kunnan alueelle. Lisätietoja toiminta-avustuksista löytyy kuntien omilta verkkosivuilta. Kunnilla on myös erillisiä avustuksia erilaisiin kulttuuri- ja tapahtuma- ja ympäristönsuojeluhankkeisiin, joita voi usein hakea ympäri vuoden.

Lisätietoja: Kuntien omat verkkosivut

Ongelma rahoituksessa usein onkin se, että erilaisiin hankkeisiin rahoitusta on edes teoriassa saatavilla, mutta perustoiminnan ylläpitämiseen ei sitä löydy. Moni pieni yhdistys toimiikin pääasiassa vapaaehtoisvoimin. Verkostoituminen on tällöin erityisen tärkeää, jotta voidaan mahdollisten kustannusten lisäksi myös hyödyntää vapaa-ehtoista talkootyövoimaa.

Verkostoituminen

Pirkanmaan ympäristökasvatuksen yhteistyöryhmä PYY

PYY on ympäristökasvatuksen yhteistyöryhmä, joka kokoontuu keskustelemaan yhteisistä asioista keskimäärin kerran vuodessa. Tällä hetkellä PYYn puheenjohtajana toimii Sari Peltonen Tampereen ev.lut. seurakunnasta. Lisäksi PYY viestii keskenään sähköpostilistan kautta.

PYYn työrukkasena toimii työvaliokunta Pyrstö, joka noin 4 kertaa vuodessa.

PYY haluaa toteuttaa ympäristökasvatusta sen laajan määrittelyn mukaisesti eli ympäristökasvatus on suunnattua kaikille. Tärkeänä ensisijaisena kohderyhmänä ovat koulut ja varhaiskasvatus (lapset ja kasvattajat), mutta niiden lisäksi ympäristövalistusta, tietoa ja toimintaa halutaan kohdistaa myös mm. päättäjille, järjestöille, organisaatioille ja suurelle yleisölle.

PYYn toimintaan voi tulla mukaan verkkosivuilta löytyvän lomakkeen kautta.

Lisätietoja:

www.pirymparistokasvatus.fi

Pirkanmaan rakennuskulttuuriyhdistys ry

Rakennuskulttuuria ja rakennusperintöä hoitoa edistävä Pirkanmaan rakennuskulttuuriyhdistys ylläpitää rakennuskulttuurikeskus Piirua, joka tarjoaa korjausrakentamisen neuvontaa sekä kursseja ja tapahtumia rakennuskulttuurin vaalimiseen liittyen. Yhdistys toteuttaa rakennusperinnön vaalimiseen liittyviä hankkeita ja rakentaa yhteistyöverkostoa alan toimijoiden välille.

Lisätietoja:

<http://www.piiru.fi/>

HINKU-foorumi

HINKU-foorumi on ilmastonmuutoksen hillinnän edelläkävijöiden verkosto, joka kokoaa yhteen kunnianhimoisiin päästövähennyksiin sitoutuneet kunnat. HINKU-foorumin merkitys kuntien apuna erityisesti kuntien päättäjaviestinnän

tukemisessa on tärkeää, mutta foorumi jakaa tietoa ilmastonmuutoksen parhaista käytännöistä myös yrityksille ja yksityisille ihmisille.

Lisätietoja:

www.hinku-foorumi.fi

Ekokumppanit Oyn tuottamat kestävän kehityksen tiedotus-, neuvonta-, koulutuspalvelut

Ekokumppanit Oy tuottaa Tampereen seudulla tiedotus-, neuvonta-, koulutus- ja asiantuntijapalveluja, joilla edistetään kestävän kehityksen mukaista elämäntapaa ja yritystoimintaa. Koulutusten ja materiaalien teemoja ovat mm. energiatehokkuus, puhdas vesi, lähimatkailu luonnossa ja materiaalitehokkuus. Ekokumppanit Oy:n omistaa Tampereen kaupunki liikelaitoksineen yhdessä Pirkanmaan Jätehuolto Oy:n ja Tampereen Sähkölaitos Oy:n kanssa.

Lisätiedot:

www.ekokumppanit.fi

ekokumppanit@ekokumppanit.fi

Ekotukiverkosto

Ekotukitoiminnassa mukana olevat kunnat ja muut organisaatiot ovat sitoutuneet ympäristövastuullisuuden edistämiseen sekä nimeämään ja kouluttamaan ekotukihenkilöitä työyhteisöihinsä. Koulutettuja ekotukihenkilöitä on Suomessa jo yli 4 100.

Lisätiedot

www.ekotuki.fi

Materiaalit

Ympäristökasvatuksen tueksi on olemassa lukematon määrä erilaista painettua materiaalia. Alla mainittuna muutamia isoimpia lähteitä, joiden avulla voi etsiä sopivia omalle kohderyhmälleen

MAPPA

Suomen luonto- ja ympäristökoulujen liitto ry:n ylläpitämä Ulkona oppimisen, ympäristökasvatuksen ja kestävän elämäntavan materiaalipankki

Lisätietoja:

www.mappa.fi

WWF

WWF järjestää koulutuksia ympäristökasvattajille ja sivuilta löytyy runsaasti materiaalia ympäristökasvatukseen.

Lisätietoja:

<https://wwf.fi/vaikuta-kanssamme/ymparistokasvatus/>

Open ilmasto-opas

Open ilmasto-opas on aineopettajille opetus- ja kasvatustyön tueksi tehty opasmateriaali. Se kuvaa ilmastonmuutos-ilmiön jokaisen koulussa opetettavan oppiaineen näkökulmasta erikseen ja tarjoaa lisäksi kuvamateriaalia, sekä aihepiiriin sopivia tehtäväideoita jokaiselle oppiaineelle

Lisätietoja:

<https://openilmasto-opas.fi/>

Ilmasto.nyt -kokonaisuus korkeakouluille

Ilmasto.nyt on monialainen kokonaisuus ilmastonmuutoksen perusteiden oppimiseen ja opettamiseen.

Lisätietoja:

<http://www.ilmastonyt.fi/>

Ilmasto-opas.fi

Ilmasto-opas.fi-sivusto kokoaa yhteen käytännönläheistä, tutkittua ja luotettavaa tietoa ilmastonmuutoksesta. Sivuston tarkoitus on yhteiskunnan ja kansalaisten tukeminen ilmastonmuutoksen hillinnässä ja siihen sopeutumisessa. Sivustolta löytyy tukea myös kuntien strategiatyöhön toimialakohtaisesti sekä konkreettisia esimerkkejä hillintä- ja sopeutumistoimista.

Lisätietoja:

<http://ilmasto-opas.fi/>

Kulttuuriperintökasvatuksen seura

Kulttuuriperintökasvatuksen seuran tehtävänä on vahvistaa lasten ja nuorten kulttuurista osaamista ja osallisuutta kulttuuriperintöön sekä tukea kasvattajia kulttuuriympäristökasvatuksessa. Sivuilta löytyy oppimateriaalia kulttuuriympäristöstä opettamiseen.

Lisätietoja:

<https://www.kulttuuriperintokasvatus.fi/kasvattajalle/materiaalit/>

Riistakoulu

Suomen Riistakeskuksen ylläpitämä oppimateriaali riistaeläimistä ja Suomen luonnosta. Riistakoulun materiaalit on tehty opetus- ja riista-alan ammattilaisten toimesta erityisesti opetus- ja koulukäyttöön.

Lisätietoja:

www.riistakoulu.com

Yhteenveto ja seuranta

Ympäristökasvatuksen integroinnille kaikkeen toimintaan on asetettu seitsemän tavoitetta, jotka toteutetaan vuoteen 2025 mennessä. Jotta tavoitteet saadaan toteutettua, tarvitaan monialaista yhteistyötä ja vastuunottoa. Toivomme määriteltyjen vastuutahojen edistävän tavoitteita parhaansa mukaan ja olemaan tarvittaessa yhteydessä Pirkanmaan ympäristökasvatuksen yhteistyöryhmä PYYn työvaliokunta Pырstöön lisäohjeiden saamiseksi.

Pырstö PYYn ympäristökasvatusverkoston avulla seuraa tavoitteiden toteutumista ja raportoi niistä vuosittain Pirkanmaan ympäristöohjelmaseminaarin yhteydessä.

Liite 1

Pyrstön jäsenet 2018-2019

Organisaatio	Nimi	Nimi
Järjestöt	Ella Paavilainen, Luonto-Liiton Hämeen piiri ry	Laura Haikonen, Pirkanmaan luonnonsuojelupiiri (SLL)
Kasvatus ja opetus	Anne Viitalaakso, Luontokoulu Korento	Mirja Isoaho-Alila, Hämeenkyrön varhaiskasvatus
	Eva Mäntyvaara, Luontokoulu Korento	Anja Heikkinen, Tampereen yliopisto
	Petra Lattunen, TAKK	Virpi Karjalainen, Lempäälän lukio
	Aulikki Laine, SYKLI	Tomi Kumpulainen, LUMU
Kunnat	Antti Mäkelä, Nokian kaupunki	Sanna Mari Huikuri, Tampere
	Tiina Vermaete, Nokian kaupunki	
Metsähallitus	Vera Kuivasto, Metsäkeskus	
Nuoriso-keskukset	Sanna Järvensivu, Marttinen Virrat	
Pirkanmaan ELY-keskus	Tiina Schultz	
Seurakunnat	Sari Peltonen, Tampereen ev.lut. seurakuntayhtymä	
Yritykset	Päivi Koro, Pirkanmaan Jätehuolto Oy	Erkki Piippo, Pirkanmaan Jätehuolto Oy
Muut/ yksityishenkilöt	Virpi Valtonen	Jenni Skaffari
	Tom Frisk	Sanna Alaruikka
Kehittämis-keskukset	Harri Helin, Ekokumppanit Oy	
	Annukka Alppi, Mahnala	Pauliina Hiltunen, Mahnala
Seikkailu-kasvattajat	Niina Rautiainen	
Nettivastaava	Niina Mykrä, LYKE-verkosto (tutkimusvapaalla)	
Pirkanmaan ympäristö- kasvatus ry	Hankekoordinaattori Minna Puurula	